

Za profesorom Matúšom Kučerom (1932 – 2022)

V decembri predchádzajúceho roka sme sa naposledy rozlúčili s popredným slovenským historikom a pedagógom profesorom Matúšom Kučerom. Rozsiahle dielo, ktoré po sebe zanechal, má trvalú platnosť a patrí medzi skvosty moderného slovenského dejepisectva. Zomrel po dlhšej chorobe 15. decembra 2022 vo veku deväťdesiat rokov. Až do posledných chvíľ prekvapoval sviežim duchom, hoci telo už poznačil vek.

Matúš Kučera sa narodil 28. októbra 1932 v malebnej, no v tom čase chudobnej obci Mojtiín ležiacej v lone Strážovských vrchov. Na sklonku vojny pri prechode frontu prišiel o otca a starosť o dvoch synov a celú domácnosť padla na plecía matky. Neľahké podmienky, v akých vyrastal, ovplyvnili aj jeho povahové rysy – bol skromný, cieľavedomý a vytrvalý. Po ukončení ľudovej školy v rodisku nastúpil na trenčianske piaristické gymnázium. Len vďaka štipendiu a finančnej podpore niektorých pedagógov ho mohol roku 1951 ukončiť. Matka nemala dostatok prostriedkov na zaplatenie ubytovania a stravy v konvikte a neskôr v internáte. Učiteľom dejepisu na trenčianskom gymnázia do roku 1949 bol piaristický provinciál Jozef Branecký, milovník slovenskej histórie a autor množstva historických poviedok aj románov. Nepochybne to bola aj jeho zásluha, že sa Matúš Kučera po maturite rozhodol pre štúdium histórie a slovenčiny na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave.

Naša najstaršia alma mater prechádzala v tom čase zlomovým obdobím. Po februárovom prevrate roku 1948 v univerzitnom štúdiu začala dominovať marxisticko-leninská ideológia. Komunistická nomenklatúra a angažovaní zväzáci odstraňovali dlhoročných učiteľov, ktorí nevyhovovali ich predstavám o „pokrokovom učiteľovi“. Z filozofickej fakulty bolo vyhodnených viacero vynikajúcich pedagógov. Prednášky i cvičenia často viedli čerstvo skončení revoluční študenti. Navyše univerzita stratila názov Slovenská a opäť jej prišli Komenského, čo bol signál, že vo výklade našich dejín okrem triedneho boja bude dominovať čechoslovakizmus. Kučera sa sústredil na staršie dejiny, kde sa ideológia natoľko nemohla uplatňovať. Jeho výborné znalosti latinského i nemeckého jazyka získané ešte na trenčianskom gymnázii mu umožňovali prácu s prameňmi. Už ako študent vzbudil pozornosť doma i v susednom Česku ročníkovou prácou s originálnou témou, čo mu umožnilo stráviť semester na Univerzite Karlovej v Prahe. Po ukončení štúdia v Bratislave roku 1956 nastúpil ako asistent na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, kde pôsobil bezmála štyri desaťročia. Prednášal slovenské dejiny a špecializoval sa na včasný a vrcholný stredovek. Usilovnou prácou s prameňmi a odbornou literatúrou získal široký rozhľad a publikačnou činnosťou uznanie vo vedeckých kruhoch doma i za hranicami. Ako pedagóg vychoval niekoľko generácií historikov, archivárov i učiteľov dejepisu. Jeho vedomosti, rétorické schopnosti i smelé konštrukcie dokázali upútať, a tak prednáškové miestnosti mal vždy plné poslucháčov. Tu stačí pripomenúť stotožnenie Bratislavy s bájnym Vogastisburgom. Logiku jeho argumentov museli prijať aj bádatelia, ktorí túto pevnosť, kde kráľ Samo roku 631 porazil Frankov, roky vytrvalo hľadali kdesi v západných Čechách.

Postupne publikoval viaceré cenné štúdie zamerané predovšetkým na otázky politického vývoja i sociálnej štruktúry Veľkej Moravy i včasného stredoveku. Jeho práce pokryli viaceré biele miesta staršej slovenskej histórie. Tu je potrebné spomenúť monografiu *Slovensko po páde Veľkej Moravy*, ktorá vyšla v roku 1974. Aj s polstoročným odstupom je treba oceniť trvalú platnosť tohto diela. Vďaka publikačnej činnosti získal vedecké i vedecko-pedagogické tituly a zaradil sa medzi špičku slovenskej historiografie. Jeho práce mali ohlas aj v zahraničí. Mnohí z príslušníkov strednej a mladšej generácie slovenských historikov majú iste v pamäti Matúša Kučera ako vynikajúceho školiteľa aspirantov, konzultanta študentských diplomových prác, ale aj ochotného a nezištného poradcu mladých i starších vedeckých pracovníkov. Roky 1980 – 2010 patria medzi najplodnejšie obdobia v živote Matúša Kučera. Zaskvel sa biografiou cisára a českého kráľa *Pater patriae* (1981), nasledovala *Veľká Morava – spoločnosť, kultúra a tradícia* (1985), takmer vzápätí mu vyšla populárne ladená monografia *Slovensko v dobách stredovekých* (1985) a *Postavy veľkomoravskej histórie* (1986) a z ikonografického i obsahového hľadiska jedinečné dielo *Slovensko v obrazoch – história*, ktorým potvrdil schopnosti univerzálneho historika.

Rok 1989 znamenal v jeho pedagogickom pôsobení i v odbornej práci veľkú zmenu. Postaral sa o odstránenie deformácie, ktorá desaťročia mrzачila Filozofickú fakultu Univerzity Komenského, keď presadil premenovanie Katedry československých dejín a archívnictva na Katedru slovenských dejín a stal sa jej vedúcim. Konečne sme od skončenia druhej svetovej vojny mali katedru, na ktorej sa primárne pestovali slovenské dejiny. Matúš Kučera potvrdil povest' slovenského vlastenca a v období politickej emancipácie Slovenska sa vďaka intelektu, rozhl'adu a argumentačnému majstrovstvu zaradil medzi špičku slovenských politikov. Na kandidátke Hnutia za demokratické Slovensko ho v roku 1992 občania zvolili za poslanca do Snemovne národov. V novembri 1992 hlasoval za zánik Česko-Slovenska, čím prispel ku vzniku samostatnej Slovenskej republiky. V tomto období na mnohých mítingoch i verejných zhromaždeniach presviedčal váhajúcich o nevyhnutnosti slovenskej samostatnosti. V prvej vláde samostatného Slovenska začas zastával funkciu ministra školstva. V snahe zachovať si osobnú integritu a názorovú nezávislosť z postu rezignoval a štyri roky pôsobil ako slovenský veľvyslanec v Chorvátsku s kompetenciou pre susednú Bosnu a Hercegovinu. Na tomto pôsobisku v dôsledku vojny zažil aj horúce chvíle.

Po návrate na Slovensko bol zvolený za riaditeľa Slovenského národného múzea. Niektorí kolegovia i dobrí priatelia z univerzity mu nemohli zabudnúť podiel na slovenskej samostatnosti a postarali sa o to, že na Univerzite Komenského už nemohol účinkovať. Do roku 2008 prednášal na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave, kde mu vďačne umožnili pedagogicky pôsobiť. Jeho meno i dielo zvyšovali rezonanciu novovzniknutej a vo verejnosti aj spochybňovanej univerzity. Až do vysokého veku zostal publikačne činný. Odbornú i laickú verejnosť dodnes zaujmu jeho monografie *Stredoveké Slovensko* (2002), *Slovensko okolo roku 1000*, *Novoveké Slovensko* (2004), *Proglas: Konštantín Filozof* (2004), *Slovenské dejiny I.* a iné. Popri tom napísal desiatky odborných i popularizačných článkov reflektujúcich našu národnú minulosť i komentujúcich súčasný politický vývoj na Slovensku. Za celoživotné dielo mu bol v roku 2005 udelený Rad Ľudovíta Štúra I. triedy.

Na poslednú rozlúčku s profesorom Matúšom Kučerom do bratislavského krematória prišli najbližší príbuzní, priatelia, žiaci i niekoľkí kolegovia. Žiaľ, chýbali oficiálni zástupcovia Univerzity Komenského, kde pôsobil takmer štyri desaťročia, i štátnych orgánov, hoci má značný podiel na našej samostatnosti. Nuž, ale na Slovensku je to tak, že ani gesto vďačnosti netreba očakávať.

Ivan Mrva